

ASPECTE ALE COMERȚULUI ȚIRGOVIȘTEAN (1600—1714). ȚIRGUL DE SUS ȘI ȚIRGUL DE JOS

MIHAI OPROIU

Apariția și dezvoltarea orașului Țirgoviște s-a realizat într-o lungă perioadă de timp. Țirgoviște a apărut și s-a dezvoltat la întretăierea unor importante drumuri comerciale, care străbăteau văile Ialomiței și Țimboviței și se uneau în acest loc, orașul devenind curînd un important centru comercial cu multiple legături spre principalele localități ale țării.

La începutul secolului al XVII-lea, orașul cuprindea un spațiu mai restrîns ca cel de azi, fiind cuprins într-o formă geometrică ase-nănătoare cu cea a unui triunghi isoscel. Baza triunghiului care constituia latura cea mai lungă se afla spre Ialomița explicată prin situarea ocuințelor mai aproape de apă. Celelalte două laturi erau marcate de căile de legătură dintre drumurile principale ce înconjurau orașul. Spre sud-vest, o latură urma calea Cîmpulungului care continua cu alte ulițe prin actuala stradă a Rodnei, dînd posibilitatea unei legături mai lesnicioase spre București, fără a se mai întîrzia prin oraș.

Latura dinspre nord-vest era formată de actualele străzi Bărăția, Mr. Brezișeanu, Liniștei, ieșind în actualul Bulevard, scurtînd drumul Ialomiței spre Giurgiu sau Slatina. Orașul era străbătut de Ulița Mare, spre care se îndreptau toate celelalte ulițe ce făceau legătură cu toate cartierele.

În acest perimetru relativ restrîns, funcționau cele două țirguri, stabile menționate sub numele de „bazarul de sus și de jos”¹. Știre laconică, fără să facă alte precizări, a trecut neobservată, deși dă posibilitatea ca cele două piețe să fie localizate în funcție de Curtea domnească.²

Țirgul de Sus credem că trebuie localizat spre nord și nord-vest de Curtea domnească, în această parte a orașului întilnindu-se ca într-o adevărată salbă unele dintre cele mai vechi biserici din oraș.³

Tot spre nord de Curtea domnească situa „piața” la 1603 și Camillo Cavriolo.⁴ La aceiași zonă se referă și Petru Bogdan Baksic cînd preciza

¹ D.I.R. ; sec. XVII, vol. II, p. 267.

² Curtea Domnească a fost considerată ca punct de reper pînă tîrziu în toponimia orașului. Cartierul Suseni apare în sus de ea.

³ Se întîlneau aici bisericile : Sf. Nicolae, Sf. Împărați, Sf. Mina, Sf. Dumitru, Sf. Gheorghe, bisericile catolice, biserica Albă.

⁴ *Călători străini*, vol. IV, p. 320.

la 1640 că „aproape de piață... întilnea... o biserică mare și frumoasă... închinată sfântului Francisc”.⁵

Încercăm să considerăm că „piața” amintită de călătorii străini constituia unul și același lucru cu Tîrgul de Sus, cum apărea amintit în documentele interne.

În perioada 1600—1660 Tîrgul de Sus a reprezentat un loc important în comerțul țirgoviștean. În domnia lui Matei Basarab apare clar faptul că este dominant, aici, ridicîndu-se noi biserici ca Sfinții Împărați, Sfîntul Dumitru Buzinca, a Vîrzarului, care serveau unor nevoi imediate, determinate de creșterea populației orașului.

În Tîrgul de Sus documentele amintesc numeroase pivnițe de piatră și prăvălii, unele cumpărate cu însemnate sume de bani, aparținînd în primul rînd orășenilor, dar și boierilor și mănăstirilor. Documentele amintesc de Moga care vindea „loc de prăvălii lui Iane Ganata pentru importanta sumă de 6000 de aspri.”⁶ Tot aici trebuie să-și fi desfășurat activitatea și Iane Ergopol care răscumpăra nu mai puțin de patru prăvălii la Tîrgoviște pentru suma de 10 000 aspri.⁷

La 1616 lui Necula mare vistier i se întăreau cinci prăvălii și pivnițe de piatră cumpărate de la Calotă pentru 50 000 aspri.⁸

Cele mai multe dintre prăvălii erau grupate în sus de Curtea domnească, la 1616 precizîndu-se că cele cinci prăvălii ale lui Necula mare vistier erau „în lungul locului, pînă unde este poarta în lat”. Documentul se referea cu siguranță la „poarta Curții domnești”⁹, aflată în acea perioadă spre nord, deci prăvăliile nu se puteau întinde decît în acea parte.

În cuprinsul Tîrgului de Sus trebuie situat și „locul sarafilor”¹⁰ aducător de însemnate venituri și ca urmare avînd nume distinct. Între 1600—1625 numărul negustorilor și prăvăliilor crește. După 1626 cînd domnia a părăsit reședința de la Tîrgoviște negustorii sînt în continuare menționați de nenumărate ori.

Printre ei, Ghica negustor, Iane cupeț, Ilie negustorul, Manul cupeț, Mihul negustor, Nica niguțătoriu, Stanciul băcanul sau Panait cupețul nu sînt prezențe singulare.

După 1626, deși numărul negustorilor pomeniți de documente pînă la 1640 crește, știrile despre prăvălii sînt mult mai puțin bogate în date. Paradoxal, chiar după 1641, cînd Tîrgoviștea redevine principala reședință de scaun, negustorii menționați în documente sînt mai puțini, ceea ce nu înseamnă că numărul lor a scăzut sau că afacerile sau împuținat. Mulți negustori au reușit să obțină însemnate venituri, cumpărînd ocine și moșii, printre care Ghinea negustor¹¹, Iane negustor,¹² Panait sau Proca cupeț,¹³ au devenit însemnați proprietari în satele din jur.

⁵ *Ibidem*, vol. V, p. 215.

⁶ *D.I.R.*, vol. II, 206.

⁷ *D.I.R.*, vol. II, p. 267.

⁸ *D.I.R.*, III, p. 36—37.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, vol. II, p. 267.

¹² Biserica Sf. Nicolae Andronești s-a numit în domnia acestuia Biserica Doamnei, iar biserica Sf. Împărați „a domnului”.

¹³ Arh. St., Buc., ms. 204, f. 455.

În cele mai multe documente între 1600—1660 prăvăliile au fost menționate sub numele general, arareori precizându-se și specificul lor cum este cazul celor „4 prăvălii... pentru băcăni” răscumpărate de Iane Iargopol.¹⁴

Reiese clar din cele arătate mai sus că Țirgul de Sus a reprezentat în această perioadă cel mai important loc de schimb din oraș, el fiind așezat de altfel pe tradiționalul drum al Brașovului. Acest lucru este întărit și de faptul că Matei Basarab împreună cu doamna Elina venea aici pentru a asista la slujba religioasă, realizând astfel un contact direct cu Țirgoveții și rezolvând probabil pricinile ivite. Aceasta reprezenta o adevărată politică pe care domnul înțelegea să o desfășoare în reședința domnească de la Țirgoviște, căci dacă ar fi fost vorba numai de o simplă prezență cu caracter religios, s-ar fi putut realiza, mai comod, la una din cele trei biserici existente în incinta Curții domnești.

Cu ocazia evenimentelor din 1658 și 1660, Țirgul a fost puternic zdruncinat întilnindu-se negustori care își vindeau prăvăliile sau își puneau zălog diferite obiecte. Alții nu mai puteau să-și plătească datoriile și erau „apucați cu strînsoare”.¹⁵

Deși în regres, Țirgul de Sus este des pomenit. La 30 august 1659 Mihnea al III-lea întărea Simei cămăraș ot Bărbătești o casă și o prăvălie „în Țirgul de Sus lângă popa Gheorghe Scarlet”, în document menționându-se ca martori numeroși „cupeți”.¹⁶

Nu peste mult timp, la 1668 este amintit din nou, cu prilejul unei danii constând într-o pimniță mare și cu o pimniță „mică și cu prăvălii pe pimniță... în Țirgul de Sus” închinată mitropoliei din oraș.¹⁷ În 1671 Stoian clucer cumpăra trei locuri de prăvălii în oraș în Țirgoviște în Țirgul de Sus în Ulița cea Mare dreptu Curtea Domnească”.¹⁸

Documentele aduc precizări clare asupra unor schimbări a proprietăților, mulți negustori renunțând la proprietățile din această parte a orașului, ceea ce nu se întâmpla în perioada anterioară. O reînviore a activității comerciale și o creștere a interesului pentru pivnițe și prăvălii a apărut după 1680, când Stanciu Mutilă vindea lui Mihai logofăt „pivnița de piatră”.¹⁹ Mai clară era vânzarea efectuată de Mihul Cojocar către jupinul Gheorghe care cumpăra pentru 200 lei „casa.. cu pimnița și deasupra pimniței loc de doao prăvălii și alătura loc de prăvălie și cu ulicioară”.²⁰

Deși din documente reiese înviorearea comercială și tendința de progres a activității economice din oraș, către sfârșitul secolului al XVII-lea mulți negustori ca Miha neguțătoriu, Stanciu Mutilă, Miha cojocar și Proca biv starostea din Țirgoviște n-au reușit să depășească fenomenul de criză și cu toate împrumuturile decad. În schimb, alții, desfășoară activități comerciale complexe deosebit de prospere reușind să se îmbogățească, cum este cazul lui Gheorghe cupeț și Pascale vornicul.

¹⁴ I. C. Filitti, *Arh. Cant.*, p. 221.

¹⁵ *Arh. St. Buc.*, ms. 127, f. 407—408.

¹⁶ *Ibidem*, ms. 206, f. 545—546.

¹⁷ G. Potra, *Tezaur din județul Dimbovița*, p. 420.

¹⁸ *Ibidem*, p. 444—445.

¹⁹ *Arh. St. Buc.*, ms. 134, f. 368—369.

²⁰ St. Greceanu, *Genealogii documentate ale fam. boierești*.

După 1700, documentele nu mai amintesc de Tîrgul de Sus. La 25 octombrie 1708 se vorbește despre un schimb de proprietăți situate în „Tîrgul de Jos“ și mahalaua sfintului Nicolae.²¹ Reiese că în perioada brîncovenească s-a întîmplat ceva. Toponimul de „Tîrgul de Sus“ și-a pierdut sensul, fiind înlocuit cu cel de „mahala“. Mahalaua sfintului Nicolae era întîlnită încă din perioada anterioară și era partea cea mai activă în cadrul Tîrgului de Sus ce compunea mahalalele vecine.

În cuprinsul aceluși tîrg fusese înglobată și „mahalaoa ce au fost popa Albu“,²² situată nu departe de Curtea Domnească, locuitorii ei avînd meserii diverse. Aici se întîlneau și membri ai marii boierimi. Biserica unde a slujit popa Albu s-a numit „biserica Albă“, situată în mahalaua Zlătari, fiind actuala biserică Sfinții Voievozi.²³

Spre nord-vest de Curtea domnească se afla „mahalaua popii lui Dragomir“ unde locuiau Gheorghîță logofătul, popa Miinea, popa Stoica. Stana săpuraresa și alții pe care o putem identifica cu biserica numită azi a sfinților Împărați.²⁴

Toate aceste trei mahalale au constituit pînă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea părți componente ale Tîrgului de Sus, prezentînd o unitate. După decăderea vechiului și importantului centru comercial, datorită înmulțirii populației, împărțirea pe mahalale, constituia o structură specifică a tîrgului, chiar dacă acesta continua să joace rolul de centru comercial. Cu siguranță că s-a petrecut și un alt fenomen, care nu apare evidențiat de documente decît după 1714, reprezentînd apariția tîrgului periodic și mutarea vechiului Tîrg de Sus în afara orașului pe vechea arteră a Cîmpulungului.

Tîrgul de Jos menționat pentru prima dată în 1616, se situa în partea de sud a Curții domnești. Cu o evoluție asemănătoare Tîrgului de Sus, Tîrgul de Jos a început să joace un rol tot mai important după mutarea reședinței domnești la București.

Din documente reiese că după acest an, activitatea desfășurată în jurul mitropoliei a fost în continuă creștere. Mitropolia preia nu numai „apa“ ce mergea la cișmeaua de la poarta Curții domnești²⁵ ci a devenit principalul centru care anima viața economică a orașului. În aceste condiții era normal ca rolul economic al Tîrgului de Jos, situat mai aproape de Mitropolie, să crească în importanță.

În perioada domniei lui C. Brîncoveanu prăvăliile situate „în jos de Curtea domnească“ sînt des amintite în documente.²⁶ În 1708 Dumitru Iane vâtaf de negustori vindea patru prăvălii cu pivnița lor „la poarta domnească de jos pînă Ulița cea Mare“,²⁷ iar Ghinea starostea dăduse ca zestre fiicei sale Anița, căsătorită cu Andrei „pivnița și case la Ulița cea Mare înaintea prăvăliilor domnești.“²⁸

²¹ G. Potra, *Tezaurul documentar al județului Dimbovița*.

²² Ibidem, p. 494.

²³ G. Potra, *op. cit.*, p. 545—547.

²⁴ În jurul Tîrgului de Jos se aflau grupate bisericile: Sf. Ionică, Sf. Împărați, Sf. Apostoli, Geartoglu, Stelea, Stelea Veche, Tîrgului, cu dovezi certe de locuire din sec. XIV—XV.

²⁵ Ar. St. Buc., ms. 449, f. 540.

²⁶ G. Potra, *op. cit.*, p. 600—601.

²⁷ Arh. St. Buc., ms. 127, f. 404 v.—405.

²⁸ Ibidem, f. 402.

Încercînd să situăm Țirgul de Jos, considerăm că acesta s-a aflat între Curtea Domnească și biserica Stelea, documentele amintind un număr însemnat de prăvălii și pivnițe și o grupare deosebită de vechi monumente care amintesc vechimea Țirgului. Cele mai multe prăvălii dintre cele cunoscute în Țirgul de Jos aparțineau lui Pascale care stăpînea șapte pivnițe și zece prăvălii. Numai din documentele pe care le cunoaștem putem identifica douăzeci de proprietari și se precizează 12 pivnițe și 20 de prăvălii, ceea ce ne determină să considerăm că aici se grupase centrul cel mai activ al comerțului Țirgoviștean.

Spre sfîrșitul domniei lui C. Brîncoveanu, cronica preciza că „după ce s-au întîmplat de s-au ars Țirgul și arzînd și casele... au rămas locul...”.²⁹ La 7 ianuarie 1714 C. Brîncoveanu întărea mănăstirii Hurez prăvăliile distruse, arătînd că „întîmplîndu-se de au ars aici în Țirgoviște multe case au ars și aceale case și, prăvălii ce făcusem domnia mea și au rămas preste tot loc sterp.”³⁰

Se deschidea de acum încolo o nouă perioadă pentru comerțul Țirgoviștean, în care comerțul periodic, avantajat de noua situație a cunoscut o mare dezvoltare.

²⁹ R. Greceanu, *Incepătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Românești, C. Brîncoveanu...*, în „Cronicari munteni”, București, vol. II, p. 210—211.

³⁰ G. Potra, *op. cit.*, p. 600—601.